

Med husbondens röst
Om våld mot djur i misshandelsrelationer

Carin Holmberg

Kabusa Böcker

Med husbondens röst -
Om våld mot djur i misshandelsrelationer

© Carin Holmberg 2004

Omslagsillustration Lena Guthe

Omslag och grafisk form Lisa Sjölin

Första upplagan Kabusa Böcker 2004

Tryck Preses Nams, Riga 2004

ISBN 91 89680 22 7

Kabusa Böcker Box 224 271 25 Ystad

www.kabusabocker.se

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	5
Inledning	7
Tidigare forskning	8
En begreppsdiskussion	12
Vad är våld mot djur?	14
Metod	16
Kvinnojourernas kunskap	19
Brottsofferjourernas kunskap	23
Kommentarer från jourerna	26
En jämförelse med den amerikanska studien	31
Avslutande diskussion	34
Slutord	38
Tre kvinnor berättar	40
Moa	40
Elin	43
Oda	46

Noter	50
Litteraturlista	53
Bilaga 1: Enkäterna	56
Bilaga 2 : Samtliga svar	59

FÖRORD

När jag var yngre och tyckte att jag var politiskt medveten förstod jag mig inte på tanter som lade ut mat till traktens övergivna katter. Som så många andra undrade jag över hur tanterna kunde bry sig om katter när människor svälter och exploateras och när krig och sexism frodas över världen. Tanternas omsorger framstod som futtiga i ett globalt perspektiv. Idag står jag där själv med fyllda matskålar när en katt tycks vara bortsprungen eller utkastad. Jag har insett att tanternas omsorger i själva verket är grunden för ett samhällsbygge utan krig, svält, exploatering och kvinnoförtryck. Men det förstod jag inte då.

Drivkraften bakom denna studie är att synliggöra och lyfta fram ohörda offer för ett för dem obegripligt våld. Någon kanske suckar och undrar varför vi ska bekymra oss om djuren när våld mot kvinnor och barn fortfarande ignoreras i stor utsträckning. Men som jag ser det går det inte att gradera våldet utan det handlar om en helhet där de som definieras som svaga föraktas. Och det är just detta förakt som öppnar för våld och övergrepp oavsett om det sker i tredje världen eller vid hemmets hård.

Vi lever i en kultur där den starke hyllas och det (påstått) manliga är normen för det sant mänskliga. Det innebär att motståndet bör formuleras i solidaritet och identifikation med de svaga, oavsett om dessa är kvinnor, barn eller djur. Det är utifrån detta ställningstagande som denna studie blivit till och genomförts.

En text blir dock aldrig till i ett vakuum. I själva verket skapas den mot en fond av såväl andras tankar som deras mer konkreta insatser. Jag vill tacka Sveriges Djurskyddsföreningars Riksförbund för ett stipendium som möjliggjorde denna rapport. Riksorganisationen för Sveriges Kvinnojourer (ROKS), Sveriges kvinnojourers riksorganisation samt Brottsofferjourernas Riksförbund hjälpte mig med adresser och utskick. Ett stort tack till er! Jag vill också tacka Anna Johansson och Lisa Gålmark som kritiskt granskat och kommenterat texten samt Lena Guthe som tecknat omslagsbilden.

Mitt största och varmaste tack går till de ideella och anställda på kvinnojourer och brottsofferjourer som tagit sig tid att besvara enkäten och givetvis till Moa, Elin och Oda som öppet och modigt berättat för mig om sina erfarenheter.

Jag tillägnar denna studie alla medlevande varelser, men allra särskilt Bonnie!

Ösmo i juni 2003
Carin Holmberg

INLEDNING

I de intervjuer som låg till grund för en studie om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser som jag gjort i samarbete med Viveka Enander, framkom att våld mot familjens djur inte var ovanligt.¹ I de relationer där ett eller flera djur ingick i familjen visade det sig att också de utsattes för mannens våld eller hot om våld. I ett fall dödades flera av familjens husdjur under ett bråk. Kvinnorna uttryckte oro för djurets säkerhet och i något fall bidrog denna oro till att fördröja uppbrottet. Jag kom att fråga mig om detta var enstaka händelser eller inte.

Samtal med kvinnor som arbetat länge på kvinnojourer här i Sverige samt litteratur, främst från USA, gav vid handen att våld mot djur inte är ovanligt i misshandelsrelationer. Jag beslöt mig för att skaffa mig ytterligare kunskap i frågan.

Syftet med föreliggande rapport är tvåfaldigt, dels att kort introducera ett feministiskt perspektiv på mäns våld mot djur i misshandelsrelationer, dels att redovisa ett första empiriskt material om våld mot djur och djurs utsatthet i dessa relationer i Sverige idag.

TIDIGARE FORSKNING

Redan 1990 visade den amerikanska forskaren Carol J. Adams i en uppmärksammad studie på sambandet mellan kvinnors underordning och djurförtryck i västerländska samhällen.² I sin senare forskning har hon kommit att fokusera förhållandet mellan mäns våld mot kvinnor och våld mot djur.³

Adams menar att begreppet ”manlighet” vilar på att ”de andra” utesluts ur kategorin mänskliga varelser. Hon skriver: ”the conception of ’manhood’ – the public man, civic man – depend heavily on seeing women not merely as ’lesser humans than men but less-than-human’ ”.⁴ Kvinnor och djur blir på detta sätt något annat än, men också motsatsen till, det mänskliga, det manliga. I princip omfattas ”de andra” av alla de som inte självklart ingår i den vita manliga kristna heterosexuella medel- och överklassen.

Historiskt sett har behandlingen av kvinnor, barn och djur ansetts vara en privatsak. Men medan kvinnor och barn sakteliga tar sig ut ur den privata sfären och in i den offentliga, anses behandlingen av djur fortfarande mer som en privat angelägenhet än en all-

män fråga.⁵ Det innebär i sin tur att ytterligare ett sätt att bryta de manliga maktstrukturerna och den konstruerade skillnaden mellan ”de andra” och ”de mänskliga” är att synliggöra djur och lyfta dem ur det privatas hägn och in i det offentliga.⁶

När det gäller mäns våld mot kvinnor i nära relationer pekar Adams på en mängd olika sätt på vilka mannen kan använda djuret/djuren mot kvinnan. Det handlar om att använda henne/honom som ett medel för att isolera kvinnan genom att direkt eller indirekt visa att djuret inte får sina behov tillfredsställda om kvinnan inte är hemma. I andra fall utsätts djuret för vanvård och kvinnan tillåts inte att förbättra dess livs- omständigheter. Mannen kan hota att skada och döda djuret men också göra allvar av sina hot, ibland enbart inför kvinnans ögon, andra gånger även inför familjens barn. Slutligen kan mannen också tvinga kvinnan till sexuella handlingar med djuret eller själv använda henne/honom i sexuella syften.⁷ Det finns således en stor variation på vad mannen kan utsätta djuret för. Gemensamt för hans handlingar tycks vara att han vill uppnå makt och kontroll över kvinnan men också över liv och död i vidare bemärkelse.

Adams understryker i samma artikel att det är viktigt att synliggöra vad den dubbla kontrollen som våld mot djur innebär.⁸ Dels att mannen genom att använda våld mot djur påverkar och skadar kvinnan – och

eventuella barn i familjen. Dels att mannen faktiskt påverkar och skadar djuret som ju har ett existensberättigande i sig själv. Man kan således inte reducera våldet till att enbart handla om ett indirekt våld mot kvinnan. Djuret är utsatt för våld och det bör tas på allvar annars riskerar man att objektifiera djuret och enbart se henne/honom som ett verktyg för mannens våld mot kvinnan vilket kan medföra att djurets lidande ses som sekundärt. Adams summerar enligt följande:

Harming animals is in itself an act of violence against another living being. If the batterer executes the animal, he and everyone in his family percive that matters of life and death are in his hands. Thus, he feels more powerful. Harming animals or using them sexually are also acts of instrumentalizing the animal to get to the woman (1995 s. 69).

Genom att bruka våld mot familjens djur kan mannen alltså understryka sin makt över liv och död och också tydligt manifesteras samt rent faktiskt uppleva denna makt utan att misshandla kvinnan eller barnen. Det skapar känslor av otrygghet och rädsla i hemmet och en medvetenhet hos alla i familjen att mannen är kapabel att utföra den här typen av handlingar.

Adams hävdar att när ett djur används som ett medel i kvinnomisshandel degraderas och tillskrivs

hon/han samma status som de allra flesta djur har i vår kultur.⁹ Med andra ord, de omvandlas från närstående familjemedlemmar till ett ting att behandla hur som helst och i slutändan helt sonika döda enligt mer eller mindre brutala metoder.

Utöver Adams teoretiska forskning har man i USA gjort flera empiriska studier på sambandet mellan våld mot kvinnor och våld mot djur.¹⁰ Man har visat att det även bland samkönade par förekommer våld mot gemensamma sällskapsdjur och husdjur enligt samma mönster och med liknande syften som i heterosexuella relationer.¹¹ Flertalet studier tycks ha ett utvecklingspsykologiskt perspektiv och fokuserar förhållandet mellan barns våld mot djur och deras eventuella egna våldshandlingar som vuxna.¹²

I Sverige har författaren Lisa Gålmark tagit upp sambandet mellan våld mot djur och våld mot kvinnor i en bok om djurrätt.¹³ Också juristen Helena Striwing diskuterar djurens utsatthet i familjer i sitt arbete om djur som brottsoffer.¹⁴ Däremot finns det mig veterligen inte någon svensk studie av det slag som nedan presenteras.

I den fortsatta framställningen diskuteras enkäten jag skickat till kvinnojourer och brottsofferjourer för att få svar på frågan huruvida de mött denna typ av våld i sitt arbete eller inte.

EN BEGREPPSDISKUSSION

Det finns anledning att diskutera ett par begrepp, dels vilka djur texten handlar om och hur denna grupp av varelser skall definieras, dels vad som är att betrakta som våld mot djur. De djur som innefattas i följande studie är vad vi vanligen kallar: sällskapsdjur och husdjur. Med andra ord djur som lever i vår närhet i hemmet eller på gården. Studien handlar således inte om djur som föds upp för matproduktion eller i annan industri och inte heller om djur som lever fritt i naturen.

På engelska används ordet ”companion animals” i djurrättssammanhang när man syftar på sällskapsdjur och/eller husdjur i stället för det vanliga ordet ”pet”. Jag har översatt companion animal till ”medlevande varelse”. Begreppet syftar på djur som står i ett särskilt nära förhållande till människor. I ord som sällskapsdjur och husdjur finns en viss distans eftersom de definieras utifrån det användningsområde som människan ger dem. Men genom begreppet medlevande varelser understryks, som jag ser det, att djuren både är en del i familjen och levande individer i sin egen rätt.

Ett annat ord för djur som används i den engelsk-

språkiga litteraturen är ”nonhuman animals” eller på svenska ”icke-mänskliga djur”.¹⁵ Med denna benämning vill man visa att även människan är ett djur och man sammankopplar därigenom mänskliga djur med icke-mänskliga för att på så sätt bryta ned den konstruerade barriären mellan oss och dem, vilken annars återskapas i språket.

Detta senare begrepp är bredare än det förra och innefattar djur som grupp. Emedan jag enbart studerar djur som lever i en nära relation med människor kommer jag att använda mig av ordet medlevande varelser och som synonymmer även sällskapsdjur och husdjur.

Joan Dunayer skriver att den språkliga bestämningen av djur som ett ”det” omvandlar dem till döda ting och fråntar dem deras känslor.¹⁶ En stol och en hund hamnar rent språkligt sätt på samma (icke-)nivå i fråga om upplevelser av smärta eller välbehag. Bara genom att tala om djur i termer av ett det skapas och återskapas djur som själlösa ting och inte som medlevande varelser. Jag kommer utifrån detta att använda pronomen som hon/han/de när jag syftar på djur.

VAD ÄR VÅLD MOT DJUR?

I det samhälle vi lever i är ovanstående fråga ytterst delikat. Dorian Solot problematiserar detta i en artikel.¹⁷ I forskning om våld mot djur i familjen definieras våldet vanligtvis utifrån fysisk skada såsom: att medvetet tillfoga djur smärta och/eller (kropps-)skada. Med andra ord diskuteras sällan känslomässiga eller andra psykologiska skador som uppstår genom hot och andra kränkningar eller genom att deras behov av mat, vatten, värme etc. inte tillfredsställs. Orsaken till att detta inte diskuteras är att djurs behov anses som särskilt svåra att fastställa samt att kontroll och kränkningar fortfarande ses av somliga människor som en del i lydnadsträningen eller det allmänna handhavandet av djur.¹⁸

Men det som verkligen gör frågan om vad som kan anses vara våld mot medlevande varelser så intrikat är som Solot påpekar att våld mot djur är en självklar och accepterad del i vår kultur. Det gör det svårt att skilja mellan icke accepterat våld och accepterat. Hon skriver:

Raising and killing animals for meat or fur, fishing, experimentation, sport hunting, dissection, and killing insects and rodent 'pests' might all be considered clear examples of 'the willful infliction of harm, injury, and intended pain on nonhuman animal', yet these acts are practiced by millions of people annually and are not considered morally objectionable by most Americans.¹⁹

Med andra ord finns det en rad verksamheter i vårt samhälle som syftar till att föda upp och/eller döda djur, under för djuren både vidriga och brutala förhållanden. Många människor är faktiskt aktiva i att på olika sätt tillfoga djur smärta och lidande men det tolkas inte i sådana termer utan ges positiva förtecken och ses som självklara handlingar. Hennes slutsats är att vad vi ser som våld mot djur snarare handlar om vad vi i samhället definierar som problematiskt användande av våld än vad som faktiskt sker med och mot djuren.

I denna studie avgränsas våld mot djur till att enbart omfatta sällskapsdjur och husdjur. Våld mot medlevande varelser definieras både i termer av att grundläggande behov av mat, vatten och värme förnekas henne/honom, hot och andra kränkningar men också tillförandet av fysisk och/eller sexuell skada och smärta samt att slutligen döda henne/honom.

METOD

Mitt syfte är som jag skrev tidigare att få en första bred kunskap om huruvida våld mot djur i misshandelsrelationer är ett känt problem eller inte bland dem som möter våldsutsatta kvinnor. Utifrån detta beslöt jag att skicka en enkät till såväl kvinnojourer som brottsofferjourer (boj). En orsak till att jag valde att även vända mig till boj är att på en del orter fungerar brottsofferjouren i det närmaste som en kvinnojour och i dessa fall kan man kanske ha kunskap i frågan. En annan orsak är att få en första uppfattning om boj kommer i kontakt med utsatta djur i andra brottmål än just våld mot kvinnor.

Jag formulerade en enkät utifrån en artikel där författarna vänt sig till den största kvinnojouren i 49 delstater i USA för att ta reda på hur många av jourerna som hade erfarenhet av att misshandlade kvinnors djur utsätts för våld och/eller hot om våld av partnern.²⁰ Utifrån min kunskap om jourernas arbetsbelastning och om studiens begränsade syfte såg jag det som positivt att enkäten enbart innehöll sex frågor vilka kunde besvaras med ”ja” eller ”nej” samt en öppen sjunde

fråga med plats för egna kommentarer och reflektioner.

Jag skickade ut enkäten dels via e-post, dels vanlig post till ett antal kvinnojourer och brottsofferjourer.²¹ Genom Riksorganisationen för Sveriges Kvinnojourer (ROKS) fick jag e-postadresserna till de jourer som ROKS organiserar. Sveriges kvinnojourers riksförbund bidrog med adresser till sina jourer och Brottsofferjourernas riksförbund, slutligen, erbjöd sig att skicka enkäten per e-brev till de bojourer som har dator och egen e-post.²² Dessutom distribuerades enkäten på en konferens i ROKS regi där kursdeltagarna kunde fylla i sina svar under helgen.

I efterhand kan jag säga att jag hade lite övertro till e-postens möjligheter. Det går visserligen snabbt men jag fick en rad nya och intressanta felmeddelanden tillbaka. I ett fall tycktes det vara fel på hela den server som flera av adresserna var kopplade till vilket medverkade till att ett antal e-brev inte nådde adressaten. I några fall returnerades e-breven för att mottagarens brevlådan var full och någon gång hade adressen upphört. Detta gällde i huvudsak ROKS-jourer. Jag beslöt mig därför att ringa till trettio ROKS-jourer för att höja svarsfrekvensen.

Totalt har det inkommit 122 svar på enkäten: 67 (av 120) från ROKS-jourer, 25 (av 32) från jourer som är organiserade i Sveriges kvinnojourers riksförbund och

30 (av 47) svar från bojjourer. Det finns spridning i materialet från norr till söder och från glesbygd och mindre orter till större städer.

För att ge läsaren en bild av formerna för detta våld avslutas rapporten med tre kvinnors egna berättelser. Dessa skall läsas som illustrationer av hur våldet kan ta sig uttryck och kommer således inte att analyseras eller tolkas.

KVINNOJOURERNAS KUNSKAP

Det finns ingen anledning som jag ser det att redogöra för svaren från kvinnojourerna utifrån vilken moderorganisation de tillhör. Jag kommer således att i följande avsnitt redovisa kvinnojourerna tillsammans oavsett om de är knutna till ROKS eller Sveriges kvinnojourers riksförbund.

Totalt inkom svar från 92 kvinnojourer. Fem jourer svarar att våld mot djur inte är en aktuell fråga för dem och tre av dem förtydligar med att det beror på att de är nystartade medan den fjärde inte kommenterar det vidare. Den femte och sista jouren uppger att de som tjejjour inte ser det som en aktuell fråga. Dessa fem jourer räknas inte med i totalpopulationen som då utgörs av 87 jourer.

66 (av 87) kvinnojourer har erfarenhet av att kvinnor som vänder sig till jouren också berättar att familjens sällskapsdjur eller husdjur har utsatts för våld eller vanvård av mannen.²³ Dock kan man inte utifrån dessa svar uttala sig om omfattningen av våldet. I enstaka fall gör den som svarar tillägg som: ”det händer”, ”sällan” eller ”ibland”, men flertalet specificerar inte.

Andra anger att det är vanligt och skriver att djuren oftast är utsatta av mannen.

Trots att man på många jourer känner till att det finns risk för att djuren misshandlas eller vanvårdas är det endast på 40 (av 87) jourer som man regelmässigt hör sig för om det finns djur i familjen. På 47 (av 87) jourer ställer man inte frågor av denna art. I telefonintervjuerna framkommer vad som kan vara en delförklaring till det. Flertalet jag talar med säger att kvinnorna spontant tar upp djurens situation om de behöver hjälp med att placera dem eller känner oro för deras välfärd och säkerhet.

Detta pekar på att det torde finns ett mörkertal när det gäller jourernas kunskap om omfattningen av mäns våld mot medlevande varelser. Man kan anta att kvinnor som redan ordnat ett boende för sitt djur hos en vän eller en släkting inte nödvändigtvis känner någon akut oro för sitt djur och därför inte nämner deras utsatthet.

Vad det gäller frågan om barn berättar för jourkvinnorna att de sett familjens djur skadas på ett eller annat sätt svarar 37 (av 87) att barn gör det medan 50 (av 87) menar att barnen inte sagt något i detta avseende. Också här gav telefonintervjuerna ytterligare förståelse. Till en del jourer kommer i huvudsak små barn och dem har man inte i formella samtal. På en jour svarar man att de inte haft några barn boende och

på en annan säger den jag talar med att de barn som bor på jouten ofta talar dålig svenska.

Så många som 69 (av 87) av dem som besvarade enkäten ansåg sig se ett samband mellan att mannen misshandlar kvinnan och att familjens sällskapsdjur och/eller husdjur utsätts för våld eller vanvård i något avseende. Och på 66 (av 87) jouter hade man erfarenhet av att kvinnor inte lämnat en misshandlande man därför att hon känt sig orolig för djurets säkerhet.

Den sjätte frågan handlar om huruvida jourkvinnorna känner till om det finns något kommunalt djurhem eller annan institution som kan erbjuda djur ett akut boende. Av svaren blev jag uppmärksam på att den tolkades på skilda vis av de som fyllt i enkäten. En del tog fasta på om det finns något djurhemsboende över huvud taget i deras närområde medan andra snarare förhåller sig till om det är kommunen som driver djurhemmet.

36 (av 87) svarar således att det finns ett akutboende för djur medan 45 (av 87) skriver att det inte finns. De som anser att det finns ett boende för djur syftar i huvudsak på ett privat hundpensionat eller traktens veterinärstation. Andra svarar att det finns en ideell organisation som Djurens Vänner eller Djurens Samarittjänst på orten eller ett katthem för hemlösa katter som kan ta emot en katt med kort varsel. Däremot uppger ingen att det finns ett kommunalt akutboende för djur.

I något enstaka fall hänvisar kvinnojouren kvinnor med djur till hotell eftersom man inte kan ordna boende till dem på jouren på grund av de ökade allergierna hos barn. Ett hotellboende är en lösning som antagligen både är för kostsam och otrygg för flertalet kvinnor. Men det finns andra sätt att hjälpa kvinnan och djuren. I en handfull fall får kvinnan trots allt ta med sig sitt/sina djur till jourlägenheten. Det händer också att en enskild jourkvinna tar med sig ett eller flera djur hem för en kortare eller längre period.²⁴

Djurens utsatthet blir i denna sista fråga dubbelt belyst. Trots att de blir offer för våld och vanvård finns det inget samhälleligt skyddsnät för dem. På vissa orter finns eldsjälur, vanligtvis kvinnor, som tar sig an djur i nöd och bekostar det med egna medel. På andra orter finns främst ideella djurorganisationer som kan rycka in i händelse av kris. Men det finns inga självklara kommunala instanser att vända sig till om man har ett djur som måste ha ett tillfälligt boende.

BROTTSOFFERJOURERNAS KUNSKAP

Bojjourerna har inte mött våld mot djur i samma utsträckning som kvinnojourerna. Två bojjourer av 30 svarar att frågan om våld mot medlevande varelser inte alls är aktuell. Dessa båda finns inte med när antalet jourer redovisas nedan varför materialet utgörs av 28 boj.²⁵

Det är ungefär lika många bojjourer som stött på problematiken i fall som rör våld mot kvinnor 7 (av 28) som i andra ärenden 8 (av 28). Endast på 1 jour av 28 svarar man att våld mot djur förekommit både i kvinnomisshandelsfall och i andra ärenden. Med andra ord har drygt hälften 15 (av 28) av de bojjourer som besvarat enkäten kommit i kontakt med utsatta djur, antingen i samband med våldsbrott mot kvinnor eller i andra brottmål.

Inte heller dessa svar säger någonting om omfattningen. Någon svarar att det varit en enstaka händelse, en annan att det sker ”ibland” eller ”sällan”. Från en boj svarar vice ordförande att hon enbart kommit i kontakt med våld mot djur i sitt tidigare engagemang

på kvinnojouren men däremot inte alls på den boj där hon är aktiv idag.

På 24 (av 28) bojjourer ställer man inte frågor till en misshandlad kvinna om det finns vanvårdade eller misshandlade djur i familjen. Endast tre jourer har det som en standardfråga och en jour uppger att de ställer frågan ”ibland”.

8 (av 28) boj menar sig se ett samband mellan mannens våld mot kvinnan och våld mot familjens medlevande djur. 15 (av 28) boj anser sig inte ha sett ett sådant samband. Det kan antagligen förklaras med att man inte har stött på problematiken i sitt arbete och därför inte anser sig ha tillräcklig kunskap för att ge ett adekvat svar.

Vad det gäller frågan om man har erfarenhet av att kvinnor inte lämnar mannen på grund av oro för djurets välfärd och säkerhet svarar 7 (av 28) boj jakande medan 15 (av 28) inte har någon erfarenhet av detta.

Som svar på den sjätte frågan om det finns någon myndighet eller institution i kommunen som tar emot djur i behov av ett akut boende anser 14 (av 28) att det finns medan 11 (av 28) svarar att det inte finns. Även av de aktiva på bojjourerna är det olika vad man tar fasta på i frågan, det faktum att det finns någon form av djurhem på orten eller om detta är i kommunens regi. Bland de som svarat jakande döljer sig också här alltifrån djurpensionat, ett och annat katthem, ortens vete-

rinärstation, Djurens vänner samt traktens kvinnliga eldsjäl. Men inte heller här uppges någon kommunal instans som tar emot djur.

KOMMENTARER FRÅN JOURERNA

I svaren på den sjunde öppna frågan framkommer flera olika aspekter på våld mot medlevande varelser i miss-handelsrelationer. Det är främst de aktiva på kvinnojourerna som skrivit kommentarer men även i viss mån också de som är verksamma på en bojjour. Deras kommentarer och iakttagelser bekräftas även i annan forskning. Genom deras reflektioner understryks resultatet från enkäten, nämligen att vanvård och miss-handel av djur inte är en okänd företeelse.

Samtidigt bör det tilläggas att för en del, främst på bojjourer, var våld mot djur inte något de funderat över tidigare. Flera skrev att enkäten gjort dem uppmärksamma på problemet och tillade att de fortsättningsvis ämnar ta upp frågor kring djurs utsatthet när de möter brottsoffer.

De kvinnojourer dit främst utomnordiska invandrade kvinnor vänder sig eller jourer som ligger i ett så kallat invandrantätt område påpekar att invandrade personer sällan lever med medlevande varelser på samma sätt som etniska svenskar.²⁶ En jourkvinna menar dock att andra och tredje generationens invandrare i

ökad utsträckning anammar detta med att ha sällskapsdjur och att våld mot medlevande varelser kan bli ett framtida problem.

En handfull kvinnojourer understryker att förekomsten av våld är beroende av vem som äger och sköter djuret. I de fall det är mannens hund tycks inte hon/han vara i riskzonen för misshandel. En jourkvinna beskriver också att mannen kan använda sitt djur mot kvinnan. I detta fall hotade mannen kvinnan med en hund som var tränad till så kallad kamphund.

Det är således om det är kvinnans eller barnens djur som mannen använder henne/honom för att demonstrera makt och/eller som ett verktyg i den psykiska misshandeln. Ett sätt att använda djuren mot kvinnan är att hota med att göra dem illa. Ett annat sätt är att vanvårda djuren och inte ge dem mat och vatten när kvinnan inte är hemma och/eller inte ge dem möjlighet att utträtta sina behov.

Många jourkvinnor skriver och berättar om att mannen dödat familjens djur. Katter som slängts ut från balkongen, katter och fåglar som fått nacken knäckt, fågelburar som placerats i solgasset, valpar som slängts in i väggen, grovt misshandlade djur som jourkvinnorna tvingas att ta till djursjukhuset för att avliva och djur som en dag bara försvinner från familjen men som ibland hittas lemlästade inte långt från hemmet. I några fall nämner man att kvinnan berättat att

mannen våldfört sig på djuret sexuellt eller tvingat henne till sexuella handlingar med djuret.

Barn och medlevande varelser är ofta nära varandra och barn identifierar sig inte sällan med djur. Återkommande berättar man att barnen kan ha varit så oroliga för det kvarlämnade djuret att kvinnan valt att återvända till mannen. Flera fall återges om hur fadern hotat att döda eller faktiskt dödat barnens djur. Ett exempel är pappan som ringer till jouten och talar med sonen och hotar att döda hans marsvin under samtals gång om han inte genast tar med sig mamman hem. Ett annat exempel som berättas är en händelse där mannen lovat barnen en katt och låter dem välja en kattunge ur den nyfödda kullen. Det går inte många veckor förrän mannen tar fram sitt jaktvapen och skjuter kattungen inför ögonen på både hustru och barn.

Det är viktigt att notera att alla sorters djur är inblandade. I enkäten nämner man fåglar, hamstrar, marsvin, kaniner, katter och hundar. Den medlevande varelse som står kvinnan och eventuella barn nära riskerar att råka illa ut. Vad som tycks vara svårast att lösa och som i viss mån framstår som ogörligt för jouterna att hjälpa till med är de stora djuren: hästar, kor, får och andra av lantbrukets djur. Skötseln av dessa djur måste ske på daglig basis och det är inte enkelt att flytta dem med sig. Man berättar om kvinnor som lämnar jouten

och åker hem när mannen brukar vara på jobbet för att mjölka korna och ge djuren mat.

Att lösa boende och transport av de större djuren är naturligtvis mycket kostsamt och det är inte många som har råd och möjlighet att bekosta det. Ett lyckat exempel som ges handlar om hur en man hotat att skära hälsnorna av kvinnans häst om hon lämnar honom. Kvinnan talar med kvinnojouren men tvekar att lämna mannen för hon är rädd för att han ska sätta sitt hot i verket. Till sist lyckas jouren i samarbete med den ideella organisationen Svenska hästars värn, ordna ett boende för hästen på en annan ort och kvinnan lämnar relationen.

En del skriver att man kan se misshandeln av hushållets medlevande varelser som en del i ett upptrappat våld. Djurmisshandel och att döda djur tolkas som en stark varningssignal för att mannen kan komma att bruka ett allt grövre våld mot kvinnan och kanske till och med står i begrepp att döda henne. Denna iakttagelse bekräftas i annan forskning.²⁷

Precis som när det gäller barn kan man se att djur i ett visst skede i processen fungerar som en kvarhållande faktor när det handlar om att lämna mannen.²⁸ Kvinnan är orolig för deras säkerhet, orolig för var hon ska kunna placera dem och för vad som kommer att hända med dem. I ett senare skede inser kvinnan att hon måste lämna mannen till varje pris. Ibland även

fast det innebär att hon tvingas lämna kvar djuret hos honom.

Från flera jourers sida understryker de ideella att det är mycket enklare att hjälpa kvinnorna med deras djur om det är en planerad flykt. Då finns det oftast möjlighet att ordna akutboende för djuren. När kvinnan bokstavligt talat flyr hals över huvud är det mer problematiskt att hjälpa henne. Men man understryker att det brukar lösa sig. Dessa situationer skulle naturligtvis inte uppstå om kommunerna upprättar akuta djurhem eller om man genom att stödja ideella djurskydds- och djurrättsorganisationer gör det möjligt för dem att ta emot djur med kort varsel.

EN JÄMFÖRELSE MED DEN AMERIKANSKA STUDIEN

Förlagan till den enkät jag formulerade kom som jag redan nämnt från en artikel av Ascione, Weber & Wood (1997). De skickade en liknande enkät till 49 kvinnojourer i lika många stater. Det kan vara intressant att se hur våra respektive resultat förhåller sig till varandra. För att underlätta jämförelsen bortser jag från bojourernas svar eftersom det enbart är kvinnojourer som tillfrågats i den amerikanska studien.

Ascione m.fl. erhöll en svarsfrekvens på 96% medan svarsfrekvensen i föreliggande arbete endast var 61%.²⁹ På frågan om kvinnor berättar om våld mot medlevande varelser svarar 85% jakande i den amerikanska studien mot 76% i detta arbete. På 63% av de tillfrågade kvinnojourerna i USA har barn berättat om våld mot djur medan endast 42% av de i Sverige boende barnen tagit upp det. När det gäller kopplingen mellan mäns våld mot djur och mäns våld mot kvinnor har ungefär lika många jourer där som här observerat ett sådant samband: 83% respektive 79%.

Avslutningsvis tycks de svenska kvinnojourerna vara bättre på att fråga kvinnor som vänder sig till

jourern om deras djur också är utsatta. Endast på 27% av de amerikanska jourerna ställer man frågor om sällskapsdjur och husdjur medan dessa ställs på 46% av de svenska.

Varken kvinnojourerna i USA eller i Sverige tycks samverka i någon nämnvärd utsträckning med lokala djurskyddsorganisationer för att kunna erbjuda akutboende för utsatta djur. I Ascoines m.fl. studie har 6 jourer ett upparbetat samarbete med ett djurhem eller en veterinärklinik med detta syfte medan endast en svensk jour skrev att de numera har möjlighet att ordna jourboende till sällskapsdjuren genom ett sådant samarbete.

Man kan säga att vad det gäller förekomsten av våld mot djur i misshandelsrelationer så framstår inte skillnaderna som särskilt stora mellan dessa båda länder. Rent generellt noterar de som arbetar på kvinnojourer ett samband mellan mäns våld mot medlevande varelser och kvinnor. Den största skillnaden i denna jämförelse är att barn som bor på svenska kvinnojourer i lägre grad talar om detta våld. Det kan möjligen kopplas till att det inte finns tillräckliga resurser på de svenska jourerna för att utveckla en särskild samtalsverksamhet med barn samt att många barn sägs vara alltför små för att man ska ha dem i samtal.

Vad man kan säga utifrån denna jämförelse är att mäns våld mot djur ser ut att vara en del av våldet i

parrelationen. En mekanism där mannen understryker sin makt över liv och död. Detta tycks vara något man känner till på kvinnojourerna. Däremot har man få möjligheter att erbjuda djuren skydd vilket i sin tur försvårar för kvinnan att lämna mannen.

AVSLUTANDE DISKUSSION

Den empiriska studien visar tydligt att våld mot medlevande varelser i misshandelsrelationer inte är ett okänt fenomen bland de aktiva på jourerna som besvarat enkäten. Tvärtom tycks män rikta sitt våld även mot familjens djur, också det med dödlig utgång. Det finns en tydlig koppling mellan våld mot djur och våld mot kvinnor och barn. Eller för att uttrycka det med Phil Arkows ord: ”When animal are abused, people are at risk – and vice versa”.³⁰

När djur utsätts för våld kan det vara ett tecken på att våldet håller på att trappas upp och att kvinnan är i verklig livsfara. Det understryker i sin tur vikten av att man på kvinnojourer och brottsofferjourer frågar om det finns andra medlevande varelser i familjen samt om deras livsomständigheter. Av särskild betydelse kan det vara i de fall man enbart har telefonkontakt med kvinnan för att på så sätt få en ledtråd om hur pass allvarligt våldet är för henne och för djuret.

Några resultat som framkommit i arbetet är särskilt viktiga att lyfta fram. På 76% av de tillfrågade kvinnojourerna har man erfarenhet av att kvinnor talat om

våld eller hot om våld mot djur och 42% har också erfarenhet av att barn berättar om våld mot familjens djur. Detta antyder dels att djurs utsatthet i misshandelsrelationer är stor, dels att både kvinnor och barn kan ha traumatiska upplevelser som är kopplade till att de inte kunnat skydda och/eller varit tvungna att lämna sitt djur. Känslor som är viktiga att få hjälp att bearbeta.

Att notera är att drygt hälften av de 28 bojourerna stött på denna problematik och att man också mött den i andra typer av brottmål än våld mot kvinnor. Det framstår som angeläget att få mer kunskap om våld mot djur även i dessa andra fall.

Studien pekar på behovet av kommunala djurhem alternativt att kommunerna stödjer ideella djurskydds- och djurrättsverksamheter. Det måste finnas möjlighet att placera ett djur som är i akut behov av ett tillfälligt boende. Enklast torde det vara att ordna för de mindre sällskapsdjuren medan de stora husdjuren skapar helt andra problem och kräver mer resurser. Som jag ser det är det inte de ideella kvinnojourerna eller bojourerna som ska axla ansvaret för djuren. Det måste vara ett gemensamt samhälleligt ansvar.

Det utesluter i och för sig inte att ideella jourer och lokala djurskydds- och djurrättsorganisationer upprättar samverkan så att jourerna har någonstans att vända sig. Samtidigt bör man komma ihåg vad några infor-

manter i denna studie berättar, nämligen att kvinnor kan ha svårt att lämna bort sina djur för att de är oroliga för att mannen ska hitta dem.³¹

En fråga som behöver besvaras är om det kan finnas juridiska problem att flytta djuret om kvinnan inte har papper på att de är hennes. Kan de ideella på en frivilligorganisation som tar hand om ett djur polisanmälas av mannen om de skyddar djuret och hur ska kvinnan kunna bevisa att djuret varit utsatt om mannen ”enbart” hotat och/eller med små medel vanvårdat henne/honom?

En annan problematisk fråga av mer juridisk art handlar om när mannen begår sexuellt våld mot djur eller tvingar kvinnan till sexuella handlingar med djuret eftersom det inte är förbjudet enligt svensk lag. Det är tänkt att sexuellt våld mot djur skall falla under lagen om djurplågeri men då står man inför svårigheten att leda i bevis att djuret plågats av dessa handlingar. Det kan vara en besvärlig uppgift att leda i bevis.³² Som jag skrev tidigare råder det oenighet i vårt samhälle kring vad som antas vara plågsamt för djur.

Man bör självklart ta upp frågor om mäns våld mot djur på veterinär- och djurskötartutbildningar så att det ges möjlighet att identifiera problematiken i sitt arbete och kanske i slutänden förhindra avlivning av friska djur och/eller lokalisera skador som kan hänföras till ett systematiskt våld.

Sammantaget framstår det utifrån resultaten från detta arbete som minst sagt påkallat att göra en fördjupad empirisk studie om förekomsten av våld mot djur såväl i misshandelsrelationer som i andra brottmål. Men också att snarast se över hur man kan ge stöd och hjälp åt de djur som faktiskt lever under dessa omständigheter här och nu.

SLUTORD

I delar av den svenska feministiska teoretiska diskussionen har man framhållit att ”moderna” heterosexuella par, dvs. parrelationer som sägs bygga på jämställdhet mellan könen, vid en närmare granskning framstår som ”traditionella”. Med andra ord tycks i mångt och mycket den könsarbetsdelning som präglade det svenska femtiotalet kvarstå. Kvinnor har svårt att få män att ta ett delat ansvar för hem och barn, trots att de båda delar på försörjningsbördan. Det har fått forskare att dra slutsatsen att parrelationen inte är fullt så modern och jämställd som man i den offentliga politiken och debatten gärna ger sken av utan snarare fortsatt präglas av kvinnors underordning och mäns överordning.³³

Om man vill dra resultatet från detta arbete till sin spets kan man säga att det inte enbart tycks vara så att parrelationen struktureras i s.k. traditionella termer utan att det fortfarande finns kvar ett slags husbondevälde, med rötterna i det svenska jordbrukssamhället, i dagens jämställda Sverige. Ett system som präglades av så kallad husaga vilket gav mannen rätt att aga/miss-

handla samtliga i hushållet. I dagens husbondevälde tycks män fortfarande se sig som herrar över liv och död med en önskan om att regera i sitt eget rike över kvinnor, barn och andra medlevande varelser.

Det framstår som helt väsentligt att fördjupa den teoretiska förståelsen om förhållandet mellan våld mot djur och våld mot kvinnor. Allt i syfte att ytterligare synliggöra och om möjligt förändra genomgripande könsmaktstrukturer såsom de uttrycks med husbondens röst.

TRE KVINNOR BERÄTTAR

Jag har varit i kontakt med tre kvinnor som delat med sig av sina erfarenheter av mäns våld mot djur i miss-handelsrelationer. Jag berättar deras respektive historia nedan som en illustration till vad som gömmer sig bakom enkätsvaren. Kvinnorna är anonyma vilket betyder att deras namn är ändrat och att jag utelämnat var de bor. Alla tre har läst och godkänt vad jag skrivit.

MOA

Moa var 19 år och levde med sina två katter när hon träffade Mats. De beslöt att flytta ihop och tillsammans skaffade de varsin hund. Moas hund tyckte aldrig om Mats och det retade honom. Moa säger att han hade hårda metoder när han fostrade sin egen hund. Gammaldags uppfostringsmetoder som gick ut på bestraffningar. Mats hund blev sakta men säkert väldigt osäker. Men, tillägger hon, Mats tyckte nog inte att han gjorde fel i sin hunduppfostran utan snarare att det var en vek hund. Han såg sig själv som en stor djurvän.

Sin egen hund fick Moa alltid ha med sig när hon

gick någonstans. Hon litade inte på vad Mats skulle göra om han var ensam med henne. Han hade också visat vad han tyckte om hunden genom att sparka henne, lyfta henne i huvudet genom att ta tag i pälsen och negligera hennes behov och inte ta med henne ut på promenad. Moa mårde mycket dåligt av att se vad Mats gjorde mot hunden men hon hade inte kraft att lämna relationen.

Mats var också elak mot hennes katter. Vid några tillfällen höll han dem under varmvattenkranen och nära nog skällade dem och han sparkade efter dem och var allmänt hård mot dem. Det var som om Mats inte tålde att det fanns andra som också krävde hennes uppmärksamhet och som hon älskade, summerar Moa.

Moa och Mats hade vad man brukar kalla för en stormig relation och Moa flyttade ifrån honom för att sedan flytta tillbaka. Mats använde djuren i utpressnings-syfte för att få henne att stanna kvar. Han hotade med att leta upp henne och döda djuren om hon lämnade honom. Så hon återvände. Hon säger att det samtidigt fanns många fina stunder och perioder som var bra och hon menar att då är det lätt att man bortser från det som inte fungerar. Under de lugna perioderna hoppas man att det inte bara är en period, förklarar hon, utan att något verkligen har förändrats och att allt ska bli bra.

En kväll misshandlade Mats henne så grovt att Moa fick åka till sjukhuset och stanna kvar där över natten. Dagen därpå hjälpte en god vän henne hem. När hon satte nyckeln i låset för att öppna dörren var den svår att få upp. Moa sköt på och tittade in för att se vad som låg i vägen. Hon såg blod och hon såg sin livlösa hund. Än idag vet inte Moa vad det var som hänt men hon vet att Mats efter det att hon åkt till sjukhuset tog ut sin vrede på hennes hund och dödade henne.

Moa flyttade återigen ifrån Mats. Han var fylld med ånger och lovade bot och bättring. En kort period fortsatte de relationen som särbos men Moa kom i kontakt med en kurator som hjälpte henne att sätta ord på vad hon var utsatt för. En mycket smärtsam insikt för Moa var att hennes katter tappat tilliten till henne och hon tvingades att lämna bort dem. De trivdes inte längre tillsammans med henne. Å andra sidan, säger hon, vet hon att katterna har det bra idag och det är huvudsaken.

”Det låter kanske inte riktigt klokt”, avslutar hon och fortsätter, ”men jag har lärt mig mycket. Alltför många vet ingenting om djurens utsatthet i misshandelsrelationer, och jag hoppas att min berättelse kan hjälpa till att belysa dessa djurs hjälplöshet och totala rättslöshet.”

ELIN

Elin som är 38 år lämnade Erik för ungefär 2 år sedan. När Elin mötte Erik var hon aktiv inom hundsport och lyckades mycket bra både i lydnadstävlingar och på utställningar. Till en början visade Erik ett stort intresse för detta även om han själv inte hade hund. Han följde med på alla tävlingar och framstod som väldigt engagerad. Elin fick ofta höra att hon hade tur som träffat en man som tog sådan del i hennes hobby. Nu efteråt, säger hon, har hon förstått att det egentligen handlade om att han ville veta vad hon gjorde och vilka hon träffade. Han ville ha kontroll.

Hemma visade han inte särskilt mycket omsorg om de fyra hundarna. Tvärtom var han distanserad i sitt förhållande till dem. Hundarna märkte det och tyckte sig inte till honom och tyckte inte om honom enligt henne. När Elin var på jobbet eller om hon träffade vänner och bekanta gick han inte ut med hundarna eller gav dem mat. Som en följd av det fick hon alltmer bråttom hem för att ta hand om hundarna. Till sist tyckte hon att det var svårt att lämna lägenheten för hon visste inte vad han kunde ta sig till. En gång när Erik misshandlat henne allvarligt vågade hon inte stanna kvar på sjukhuset utan åkte hem för att oron för hundarna var för stor.

Och hon fick bekräftelse på sin oro. En gång slog

han en av dem i huvudet med ett dammsugarrör så att röret blev alldeles buckligt. En annan gång sparkade Erik en hund i huvudet. Men det var även mindre saker som att han retades med dem, skrämde dem och på olika andra sätt var elak mot dem. Efteråt förnekade han alltid vad han gjort. På något sätt var det för mycket för henne att ta in att han kunde behandla hundarna på det sättet, berättar hon vidare.

Hon säger att just när det händer är det svårt att ta in vad som sker och menar att hon inte riktigt ville tro att det verkligen var sant. När han sedan förnekade vad som hänt visste hon inte om det var han som ljög eller om det var hon själv som övertolkat situationen. Hon kände att hon inte hade några argument när han sa att han inte kunde komma ihåg vad det var som hade hänt.

Elin säger att hon blev alltmer inskränkt i sitt livsutrymme. Om hon inte skyndade sig hem ”råkade” saker som hon tyckte om att gå sönder. Hon kände sig till sist tvungen att sluta med tävlingarna för det blev alltför mycket bråk när de kom hem. Bråk om vad hon sagt och gjort och vem hon pratat med. Men hemma blev det också stökigt och jobbigt eftersom han var svartsjuk på hennes hundar och den kärlek som de fick.

Hon hade också fyra fåglar, en papegoja, en undulat och två parakiter. Papegojan kunde vara lite elak, be-

rättar Elin. Fick hon inte som hon ville bajsade hon på något lämpligt ställe som bestraffning. En gång blev Erik så arg på henne att han fyllde upp badkaret och höll fågeln under vattnet. Vid ett annat tillfälle ville han skrämma undulaten så han tog honom ur buren och höll honom under köksfläkten som han satt på högsta utblås.

Men värst säger Elin var det med parakiterna. ”En sen vinterkväll när jag kom hem stod balkongdörren på glänt och jag såg min fågel sitta i ett träd en bit bort och det var minus 20 grader ute”. Hon fick aldrig tag på fågeln. Elin säger att hon konfronterade Erik. Han lovade och svor att han inte visste hur fågeln kommit ut. Han sa att han var jätteledsen över att fågeln var borta. Veckan därpå när hon kom hem från jobbet stod återigen både buren och balkongdörren öppna och den andra av hennes parakiter hade flugit ut. Elin såg inte heller henne någon mer gång.

Djuren var verkligen allt för henne under tiden tillsammans med Erik, säger hon. De var hennes stöd och det var dem som gav henne kärlek och samtidigt skämdes hon för hur de hade det. Hon vågade inte berätta hur det verkligen var för någon, även om hon idag tror att somliga kanske anade sig till det. Hon var rädd för att Erik skulle slå eller skada de personer som han trodde visste vad som pågick. Elin hoppades att något skulle hända som i ett slag skulle förändra hela

situationen. Ibland kom hon på sig själv med att önska att han skulle köra ihjäl sig. Hon hade ingen kraft att förändra sin och djurens situation men till sist blev hon tvungen.

Erik misshandlade henne återigen mycket grovt. Men denna gången fanns det plötsligt massor med människor vid hennes sida. Polis, kurator, psykolog, husläkare och mamma. Hon fick hjälp med skyddad identitet och ett nytt boende för sig, hundarna och de två fåglarna. Men även om det var skönt att komma ifrån deras gemensamma hem så menar hon att hon fortfarande bär rädslan med sig. Hon går aldrig ut och rastar hundarna utan att ha mobilen med sig och hon ser sig om när hon hör plötsliga ljud.

Nu vill hon gå vidare och försöka att skapa en trygghet tillvaro för sig och sina djur. Men hon vill också att människor ska få reda på hur illa djuren kan fara när matte lever med en man som misshandlar henne.

ODA

Oda var 45 år och med vuxna utflyttade barn när hon träffar en ny man med samma intresse för djur som hon. Oda och Olle hyrde en enslig gård utanför stan som han raskt fyllde med höns, kalkoner, gäss, kaniner, några kvingor, grisar, två hästar, katter och hundar. Men det som skulle bli så underbart blev ganska snart ett helvete.

Det var Oda som arbetade utanför hemmet och det var hennes lön som gick till att finansiera både inköpen av djuren och djurens mat. Olle visade henne tydligt att han inte tänkte sköta omsorgen om djuren vilket betydde att Oda fick skynda sig hem från jobbet för ge dem mat, mocka i ladugården och göra allt annat som är nödvändigt när man har många djur.

Olle jagade och ibland provsköt han sina gevär utanför stallet bara för skrämma hästarna. Djuren tyckte inte om honom, säger Oda. När han kom in i stallet sparkade hästarna i boxväggarna och särskilt när han hade sina jaktkläder på sig. Hon menar att de kände att han inte var en snäll person.

Varje gång Olle ansåg att Oda varit duktig tog han av hennes pengar och köpte henne ett nytt djur. När han vid något senare tillfälle tyckte att hon var dum hotade han istället med att han skulle skjuta något av djuren. Andra gånger hotade han med att han skulle sälja någon av dem om hon inte uppförde sig bättre.

Djuren underlättade hans kontroll av henne berättar hon vidare. Han visste att hon kände ansvar för deras väl och ve och att hon skyndade sig hem efter jobbet för att ta hand om dem. På det sättet var djuren bra för honom. När hon åkte iväg för att träffa sina barn eller för att göra annat på egen hand brukade han ringa till henne och säga saker som: ”Nu har katten skadat sig och går runt här och släpar benet i backen.

Skynda dig hem!” Och Oda skyndade sig hem bara för att upptäcka att han ljugit för henne. Samtidigt tänkte hon att en dag kan han ju faktiskt tala sanning och hon lät sig därför luras gång på gång. Hon blev alltmer isolerad. Till sist varken kunde eller fick hon åka och hälsa på sina barn.

Redan när de flyttade ut till gården hade Oda gjort klart för Olle att hon inte ville vara med vid själva slakten men att hon kunde tänka sig att ta hand om kropparna efteråt. Men Olle tvingade henne att vara med vilket hon upplevde som mycket obehagligt. En dag dog en av deras hundar och han låg kvar inne i hundkojan som stod på gårdsplan. Olle tvingade henne att krypa in i den trånga hundkojan och släpa ut hundkroppen. Oda säger att olika sådana här händelser gjorde att hon kände att situationen blev alltmer ohållbar.

Två gånger flydde hon till kvinnojouren och två gånger återvände hon. Dels för att hon var orolig för djuren och om de skulle få sin dagliga tillsyn och omsorg, dels för att han ringde och målade upp skräckbilder av hur djuren skadat sig. Den tredje och sista gången som hon tog sig till jouren hade hon verkligen bestämt sig för att lämna honom. Hon insåg att hon inte skulle överleva annars.

Det var med stor smärta och vända som hon lämnade kvar djuren på gården. Oda kunde inte ens ta

med sig sin hund eftersom hon rent juridiskt ägdes av Olle. Det var ju han som köpt de allra flesta djuren. Oda säger att hon aldrig glömmer hundens blick när hon förstod att hon inte skulle få följa med. Blicken har följt henne länge trots att hunden bor hos henne idag. ”Ja, av någon anledning,” avslutar hon, ”bestämde han sig för att låta mig få henne. När jag fick tillbaka henne gick hon direkt in sovrummet och lade sig på sängen och gick inte därifrån förrän Olle slagit igen dörren. Äntligen var hon trygg!”

Oda bär med sig sina erfarenheter i sitt arbete på en kvinnojour och frågar alltid kvinnorna om det finns djur hemma som behöver stöd och skydd.

NOTER

1 Holmberg & Enander 2004.

2 Adams 2000.

3 Adams 1995 samt 1998.

4 Adams 1998, s. 330.

5 Det finns självklart lagar och förordningar som reglerar hur djur ska och får behandlas, se t. ex. Striwing 1998. Men att påstå att djur känner smärta och att de lider är kontroversiellt, precis som att hävda att det är otillständigt att "massproducera" djur som föda till människor. Djurs liv tillskrivs helt enkelt ett lägre värde än människors.

6 För en fördjupad analys av uppdelningen mellan vi och dem och konsekvenserna av denna uppdelning för djur se: Eriksson 2000.

7 Adams 1995 s. 70ff. Samtliga dessa sätt att utsätta djur återfinns i denna studie.

8 Adams 1995 s. 59.

9 Adams 1995 s. 79.

10 Arkow 1996, Ascione, Weber, & Wood 1997, Solot 1997, Ascione 1998, och Flynn 2000.

11 Renzetti 1992.

12 I antologin som Lockwood & Ascione (1998) sammanställt handlar de flesta artiklarna om just detta.

13 Gålmark 1998. Redan 1995 skrev Gålmark en krönika i Förbundet Djurens Rätt tidning (1995:3) i ämnet och det är troligen en av de första gånger som frågan berörs.

- 14 Striwing 1998.
- 15 Dunayer 2001. Dunayer gör en lysande analys av hur språket objektifierar och nedvärderar djur i förhållande till människor och därmed möjliggör olika typer av förtryck och grymheter.
- 16 Dunayer 2001, s. 149.
- 17 Solot 1997, s. 259f.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid. s. 260.
- 20 Ascione m.fl., 1997, s. 212.
- 21 I Bilaga 1 återfinns enkäterna i sin helhet.
- 22 Enkäten skickades till 120 ROKS-jourer, 32 SKR-jourer samt 47 bojjourer, dvs. 199.
- 23 Antalet svar som anges nedan motsvarar inte populationen. Det beror på att jag valt att inte redovisa svar av typen ”vet ej”. En del respondenter gav egna svarsalternativ som: ”det händer” och ”ibland”. Dessa har kategoriserats som jakande. För den som vill läsa samtliga svar hänvisas till Bilaga 2.
- 24 En tillade att detta kan vara förenat med att jourkvinnan utsätts för hot från den misshandlande mannen.
- 25 Inte heller här redovisas svar som: ”vet ej” utan de redovisas i Bilaga 2.
- 26 Något som indirekt bekräftas i en amerikansk studie av Flynn (2000) som skriver att de misshandlade kvinnor som har djur och som vänder sig till kvinnojouren i huvudsak är: ”White, married, employed, and have a partner/batterer who is employed (...)” (s. 167).
- 27 Ascione m.fl. 1997, s. 213 samt Adams 1998, s. 321 som citerar Bonnie Burstow.
- 28 För en diskussion om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser se Holmberg & Enander 2004.
- 29 Totalpopulationen skiljer sig åt och är i det förra fallet 49 jourer och i denna studie 122 jourer vilket är i det närmaste det

tredubbla. Man kan dock anta att antalet kvinnor per år som vänder sig till de största kvinnojourerna i respektive delstat i USA är långt fler än de som vänder sig till en kvinnojour på den svenska glesbygden. På ytterligare några punkter skiljer sig våra respektive studier åt. Ascione m.fl. har enbart vänt sig till jourer som ligger i stadsmiljö samt begränsat sig till fall av våld mot djur under det senaste året. I denna studie finns inte någon begränsad tidrymd för när detta våld ska ha kommit till jourernas kännedom utan det handlar om förekomst oavsett tidsperiod och jourerna finns såväl på landsbygden som i olika städer och tätorter.

³⁰ Arkow 1996, s. 33.

³¹ Jfr. även, Arkow 1996, s. 33.

³² Personlig korrespondens med Roger Pettersson, ansvarig för politiska frågor på Förbundet Djurens Rätt.

³³ Haavind 1985, Holmberg 1993 och Bekkengen 2002.

LITTERATURLISTA

Adams, J. Carol, "Woman-Battering and Harm to Animals" i, C. J. Adams & J. Donovan (Eds.), *Animals and Women – Feminist Theoretical Explorations*. Durham, Duke University Press 1995.

Adams, J. Carol, "Bringing Peace Home: A Feminist Philosophical Perspective on the Abuse of Women, Children and Pet Animals" i, R. Lockwood & F. R. Ascione (Eds.), *Cruelty to Animals and Interpersonal Violence – Readings in Research and Application*, Indiana, Purdue University Press 1998.

Adams, J. Carol, *The Sexual Politics of Meat – A Feminist-Vegetarian Critical Theory*, New York, Continuum, 2000 (original 1990).

Arkow, Phil, "The Relationships Between Animal Abuse and Other Forms of Family Violence" i, *Family Violence & Sexual Assault Bulletin* Vol 12 1996:1-2.

Ascione, R. Frank, Weber, V. Claudia and Wood, S. David, "The Abuse of Animals and Domestic Violence: A National Survey of Shelters for Women who are Battered" i, *Society and Animals*, vol 5 1997:3.

Ascione, Frank, R., "Battered Women's Report of Their Partners' and Their Children's Cruelty to Animals" i, R. Lockwood & F. R. Ascione, (Eds.), *Cruelty to Animals and Interpersonal Violence – Readings in Research and Application*, Indiana, Purdue University Press 1998.

Bekkengen, Lisbeth, *Man får välja – Om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*, Stockholm, Liber AB 2002.

Dunayer, Joan, *Animal Equality – Language and Liberation*, Maryland USA, Ryce Publishing 2001.

Eriksson, Helena, *Mellan kvinnor och djur – mötet som utmanar antropocentrismen*, D-uppsats vt 2000, Religionsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet, Göteborg 2000.

Flynn, P. Clifton, "Woman's Best Friend – Pet Abuse and the Role of Companion Animals in the Lives of Battered Women" i, *Violence Against Women* vol 6 2000:2.

Gålmark, Lisa, *Djurrätt – En fråga om frihet, jämlikhet, solidaritet*, Nora, Nya Doxa 1998.

Haavind, Hanne, "Förändringar i förhållandet mellan kvinnor och män" i, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (6) 1985:3.

Holmberg, Carin, *Det kallas kärlek – En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*, Göteborg, Anamma Böcker 1993.

Holmberg, Carin & Enander, Viveka, *Varför går hon – Om misshandlade kvinnors uppbrottsprocesser*, Ystad, Kabusa Böcker 2004.

Renzetti, Claire, M., *Violent betrayal: Partner abuse in lesbian relationships*, Newbury Park, CA: Sage, 1992.

Solot, Dorian, "Utangling the Animal Abuse Web" i, *Society and Animals*, (5) 1997:3.

Striwing, Helena, *Djur som brottsoffer*, Nora, Nya Doxa 1998.

BILAGA I: ENKÄTERNA

ENKÄT ANGÅENDE VÅLD MOT DJUR I MISSHANDELSRELA-
TIONER

De sex första frågorna kan besvaras med ”ja” eller ”nej”. Den sista frågan är en öppen fråga där du kan skriva med dina egna ord!

Kvinnojourens namn: _____

- 1) Tar kvinnor som söker sig till er jour/ringer er jour även upp att deras sällskapsdjur eller husdjur är utsatta för våld eller vanvård av mannen?
- 2) Frågar ni kvinnor som vänder sig till er om det finns sällskapsdjur eller husdjur som också är utsatta för våld eller vanvård?
- 3) Berättar barn som bor på jouten om våld mot familjens djur?
- 4) Ser ni ett samband mellan förekomsten av sällskapsdjur eller husdjur och våld mot kvinnor så att om mannen misshandlar kvinnan förekommer det troligen även våld mot djuret/djuren i familjen?

5) Enligt era erfarenheter finns det kvinnor som **inte** lämnar mannen på grund av att hon är orolig för sitt djurs välfärd och säkerhet?

6) I er kommun finns det någon myndighet eller institution dit ni kan hänvisa kvinnan och som tar emot djur som är i ett akut behov av ett tillfälligt boende?

7) Är det något ni skulle vilja tillägga i frågan om djurs utsatthet i misshandelsrelationer? Skriv med egna ord!

ENKÄT ANGÅENDE VÅLD MOT DJUR I MISSHANDELSRELATIONER

De sex första frågorna kan besvaras med "ja" eller "nej". Den sista frågan är öppen fråga där du kan skriva med dina egna ord!

Bojjourens namn: _____

1) Tar misshandlade kvinnor som söker sig till er jour/ ringer er jour även upp att deras sällskapsdjur eller husdjur är utsatta för våld eller vanvård av mannen?

2) Frågar ni misshandlade kvinnor som vänder sig till er om det finns sällskapsdjur eller husdjur som också är utsatta för våld eller vanvård?

3) Kommer våld mot djur till er kännedom i andra våldsbrottsfall?

4) Ser ni ett samband mellan förekomsten av sällskapsdjur eller husdjur och våld mot kvinnor så att om mannen misshandlar kvinnan förekommer det troligen även våld mot djuret/djuren i familjen?

5) Enligt era erfarenheter finns det kvinnor som **inte** lämnar mannen på grund av att hon är orolig för sitt djurs välfärd och säkerhet?

6) I er kommun finns det någon myndighet eller institution som tar emot djur som är i ett akut behov av ett tillfälligt boende?

7) Är det något ni skulle vilja tillägga i frågan om djurs utsatthet vid våldsbrott? Skriv med egna ord nedan.

BILAGA 2: SAMTLIGA SVAR

67 ROKS-jourer besvarar enkäten.

TVå jourer är nystartade och svarar att de inte anser frågan aktuell. Nedan finns således 65 jourer.

Fråga 1: Ja: 41 jourer, Nej: 15 jourer, Ibland: 8 jourer, Inget boende: 1 jour.

Fråga 2: Ja: 22 jourer, Nej: 27 jourer, Det händer: 4 jourer, Kvinnor berättar spontant: 10 jourer, Vet ej: 1 jour, Ej svar: 1 jour.

Fråga 3: Ja: 28 jourer, Nej: 29 jourer, Ibland: 4 jourer, Vet ej: 2 jourer, De talar dålig svenska: 1 jour, Ej svar: 1 jour.

Fråga 4: Ja: 52 jourer, Nej: 5 jour, Troligen: 2 jourer, Ibland: 2 jourer, Vet ej: 4 jourer.

Fråga 5: Ja: 50 jourer, Nej: 7 jourer, Har hänt: 4 jourer, Vet ej: 3, Ej svar: 1 jour.

Fråga 6: Ja: 24 jourer, Nej: 34 jourer, Jouren tar emot djur i akuta fall: 2 jourer, Vet ej: 5 jourer.

25 jourer från Sveriges Kvinnojourers Riksförbund besvarar enkäten.

En jour menar att frågan inte är aktuell. En annan att de är nystartade och inte har någon erfarenhet av detta och en tredje att de som tjejour inte kommit i kontakt med denna problematik. Nedan finns således 22 jourer.

Fråga 1: Ja: 12 jourer, Nej: 5 jourer, Det händer: 4 jourer, Sällan: 1 jour.

Fråga 2: Ja 3 jourer, Nej: 18 jourer, Ibland: 1 jour.

Fråga 3: Ja: 4 jourer, Nej: 15 jourer, Sällan: 1 jour, Inget boende: 2 jourer.

Fråga 4: Ja: 10 jourer, Nej 4 jourer, Det händer: 2 jourer, Troligen: 1 jour, Vet ej: 3 jourer, Ej svar: 2 jourer.

Fråga 5: Ja: 10 jourer, Nej: 6 jourer, Ibland, 2 jourer, Vet ej: 3 jourer, Ej svar: 1 jour.

Fråga 6: Ja: 10 jourer, Nej: 11 jourer, Vet ej: 1 jour.

30 bojourer besvarar enkäten.

TVå boj menar att frågan inte är aktuell. Nedan återfinns således svaren från 28 jourer.

Fråga 1: Ja: 5 jourer, Nej: 21 jourer, Det händer: 1jour, Enstaka tillfälle: 1 jour.

Fråga 2: Ja: 3 jourer, Nej 24 jourer, Ibland: 1 jour.

Fråga 3: Ja: 5 jourer, Nej: 20 jourer, Ibland: 2 jourer, Sällan 1 jour.

Fråga 4: Ja: 5 jourer, Nej 15 jourer, Troligt: 2 jourer, Ibland: 1 jour, Vet ej: 5 jourer.

Fråga 5: Ja: 6 jourer, Nej 16 jourer, Ibland: 1 jour, Vet ej: 5 jourer.

Fråga 6: Ja: 14 jourer, Nej: 11 jourer, Vet ej: 3 jourer.

